

**Rapport om undersøgelse af eventuelle barrierer
i den skriftlige sessionsprøve for ”nydanskere” aftjening af værnepligt.**

Indledning.

På baggrund af en opgørelse fra Danmarks Statistik, der viste, at der i årene 1999 og 2000 var 6,2% indvandrere og efterkommere af indvandrere blandt de sessionsbehandlede værnepligtige mod kun 3,5% blandt de indkaldte værnepligtige i årene 2000 og 2001, iværksatte Forsvarsministeriet i starten af 2003 en undersøgelse ved Forsvarsakademiet i samarbejde med samtlige sessionsmyndigheder i Danmark.

Undersøgelsen skulle bl.a. belyse, om sessionsprøven på grund af den sproglige udformning udgør en barriere for gruppen af indvandrere og efterkommere fra tredjelande i forbindelse med deres muligheder for aftjening af værnepligt.

Sessionsprøven er en traditionel intelligensprøve bestående af fire delprøver, nemlig 1) Bogstavmatricer, 2) Ordrelationer, 3) Talrækker og 4) Figurer. Den har været brugt ved sessionerne og ved diverse andre udvælgelsesprocedurer siden midten af 50'erne.*

Formålet med sessionsprøven er at udpege de værnepligtige, der har stor sandsynlighed for ikke at kunne gennemføre værnepligtsuddannelsen på den normerede tid med tilfredsstillende resultat. Intelligens har vist sig at være en god prognosefaktor for evnen til at kunne tilegne sig ny viden af overvejende teoretisk art i en uddannelse. Sessionsprøven differentierer (påviser forskelle mellem/ nuancerer) de unge mænd med henblik på at udskille de værnepligtige, der ikke vil kunne gennemføre værnepligten med et tilfredsstillende resultat på den normale uddannelsestid.

Sessionsprøven er oprindeligt konstrueret med henblik på afprøvning af personer, der har dansk som modersmål eller som har almindelige færdigheder i dansk. Instruktionerne til probanderne gives på dansk både mundtligt og skriftligt. Instruktionerne er ret udførlige, idet det er meningen, at alle probander - uafhængigt af hvor kvik man er til at opfatte denne type instruktioner - skal have forstået, hvad delprøverne går ud på, inden man starter selve prøven. Det er ikke særlig sandsynligt, at probander af ikke-dansk herkomst, men med nogenlunde almindelige færdigheder i dansk, skulle få besvær med at forstå instruktionerne og derved blive hæmmet i den efterfølgende opgaveløsning. Men det kan ikke udelukkes, at probander med begrænsede danskfærdigheder kan blive hæmmet i opgaveløsningen på grund af deres begrænsede forståelse af instruktionerne.

* Erik Kousgaard: 50 år med intelligensprøven BPP. Institut for Militærpsykologi, NOV 2003

Om selve de enkelte delprøver må det siges, at danskfærdigheder ikke spiller nogen rolle for løsningen af talrække- og figur-prøverne. Bogstavmatrice-prøven indeholder bogstaver, og det kan ikke udelukkes, at probander med begrænset kendskab til bogstaver, kan være lidt hæmmet i opgaveløsningen. Delprøven med ordrelationer kræver gode færdigheder i dansk. Probander med begrænsede danskfærdigheder skal sandsynligvis bruge mere tid på overhovedet at forstå opgaverne, hvilket vil hæmme den egentlige opgaveløsning, der går ud på at finde de relevante abstrakte relationer mellem begreberne.

Da det ikke kan udelukkes, at probander med begrænsede danskfærdigheder kan blive hæmmet i deres opgaveløsning som følge af deres begrænsede danskfærdigheder, er det relevant at foranstalte undersøgelse til afdækning af problemets eventuelle omfang.

Undersøgelsen.

I perioden SEP 2003 - JUN 2004 er sessionsresultater for alle sessionsbehandlede blevet indsamlet. I perioden er 23.608 sessionssøgende blevet behandlet, men da 947 er blevet forbigået (dvs. behandles ved en senere session) og 15 havde ukendt etnisk baggrund, udgør datamaterialet i denne undersøgelse kun 22.646 sessionsresultater.

I det følgende vil de to grupper blive omtalt som

- ET-gruppen, dvs. dem med anden etnisk baggrund end dansk ("nydanskere"), således som det er defineret i undersøgelsen.*
- DK-gruppen, der omfatter alle andre.

Tabel 1. Sessionsbehandlede og egnede fordelt på DK- og ET-grupperne.

	DK-gruppen	ET-gruppen	I alt
Sessionsbehandlede, antal	21.167	1.479	22.646
" i %	93,5	6,5	100,0
Egnet, antal	12.941	670	13.611
" i %	95,1	4,9	100,0

Tabel 1 viser sessionsbehandlede og egnede i de to grupper. ET-gruppen udgør 1.479 af de i alt 22.646 behandlede svarende til 6.5 pct., mens de blandt de egnede kun udgør 4.9 pct. ET-gruppen er altså noget underrepræsenteret blandt de egnede.

Danmarks Statistik har tidligere beregnet, at ET-gruppen i 2000-2001 kun udgjorde ca. 3.5 pct. af de indkaldte. Denne forskel fra de 4.9 pct. udskrevne (i 2003/2004) kan formentlig forklares ved en mindre tilbøjelighed i ET-gruppen til at melde sig frivilligt til aftjening af værnepligt.

Delkonklusion 1. ET-gruppen er lidt underrepræsenteret blandt de egnede, hvor de udgør 4.9 pct. mens de udgør 6.5 pct. af de sessionssøgende.

Tabel 2 viser tilsvarende, at mens der i DK-gruppen er 61,1 pct., der bliver vurderet egnet, er den tilsvarende pct. for ET-gruppen kun på 45,3. Der kan være to hovedårsager til at en sessionssøgende ikke bliver vurderet egnet, nemlig fysiske (helbredsmæssige) årsager og lav score i den skriftlige prøve (BPP). I tabel 2 er grunden anført, men det skal dog bemærkes, at nogle af dem, der har grunden "lavt prøveresultat" også kan have fysiske mangler, som i sig selv kunne have ført til kassation.

* Indvandrere og efterkommere af indvandrere defineres som personer, der kommer fra andre lande end lande i det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde, Schweiz og Nordamerika. (Danmarks Statistik)

Tabel 2. Resultatet af sessionsbedømmelsen med angivelse af årsag til evt. manglende egnethed.

Sessionsbehandlede, antal	DK-gruppen 21.167	ET-gruppen 1.479	I alt 22.646
Egnet i %	61,1	45,3	60,1
Begrænset egnet (fysik) i %	11,3	8,0	11,1
Uegnet (fysik) i %	20,7	18,6	20,6
Uegnet (skriftlig prøve) i %	4,7	19,3	5,7
Uegnet (fysik & skriftlig prøve) i %	2,1	8,8	2,5
Sum	100,0	100,0	100,0
Mindre egnet (fysik)	34,1	35,4	34,2
Mindre egnet (skriftlig prøve) i %	6,8	28,1	8,2

Nederst i tabel 2 vises, hvor mange der er mindre egnede af de to grunde. I ET-gruppen er der kun ubetydeligt flere med fysiske mangler end i DK-gruppen, mens der er mere end fire gange så mange (28.1 pct. mod 6.8 pct.) med så lav score på den skriftlige prøve, at den fører til kassation.

Delkonklusion 2. Den væsentligste årsag til at der kasseres flere i ET-gruppen end i DK-gruppen er, at relativt flere har en lav score på den skriftlige prøve.

På sessionerne benyttes den skriftlige prøve BPP, der består af 78 opgaver. I gennemsnit har DK-gruppen 42,8 rigtige svar, mens ET-gruppen kun har 33,5 rigtige svar - altså en forskel på næsten 10. I figur 1 ses, hvorledes de to grupper fordeler sig på antal rigtige svar.

Delkonklusion 3. De sessionssøgende i ET-gruppen har tilsyneladende væsentlig ringere intellektuelle forudsætninger end DK-gruppen, således som intellektuelle forudsætninger bliver målt ved BPP.

Det er alment kendt, at en given persons sessionsprøveresultat ikke er upåvirket af den mængde skoleuddannelse som personen har fået. Intelligensen er altid et produkt af både arv og miljø, herunder skoleuddannelse. Desuden sker der en selektion op igennem skoleforløbet, således at de bedre begavede har tendens til at fortsætte længere, end de mindre godt begavede.

I tabel 3a vises de to gruppers procentvise fordeling efter antal skoleår. Det ses, at ET-gruppen har ca. 11 procentpoints flere med minimal skoleuddannelse (8 og 9 år) end DK-gruppen, som til gengæld har væsentlig flere med 10. klasse og 2. gymnasieklasse, der er på vej til studentereksamen (10 og 12 år).

Tabel 3a. Procentvis fordeling efter antal skoleår.

Gruppe	antal skoleår						sum	gennem- snit i år
	8	9	10	11	12	13		
DK	1.9	35.0	14.8	3.4	13.5	31.5	100.0	10.9
ET	5.9	42.1	9.0	3.7	7.5	31.8	100.0	10.6

ET-gruppens kortere skolegang kunne tænkes at være forklaringen på det lavere resultat i den skriftlige prøve. I tabel 3b er de sessionssøgende ligeledes opdelt efter antal skoleår. Her er antallet af løste opgaver for begge grupper opgivet for hvert antal skoleår. Tabellen viser, at DK-gruppen i alle skoleårsgrupper har et væsentlig bedre resultat end ET-gruppen. Den kortere skolegang kan således ikke alene forklare forskellen i evnen til at løse opgaverne i BPP.

Tabel 3b. Det gennemsnitlige antal løste opgaver i den skriftlige prøve BPP for hvert antal skoleår.

gruppe	antal skoleår						sum
	8	9	10	11	12	13	
DK	27.1	36.6	42.2	45.6	47.2	48.7	42.8
ET	21.6	28.1	34.0	33.5	41.6	41.0	33.5
DK-ET	5.5	8.5	8.2	12.1	5.6	7.7	9.3

Som allerede nævnt udviser ET-gruppen et lavere resultat end DK-gruppen. Det kan være rimeligt at undersøge, om der er en enkelt af de fire delprøver (BPP 1-4), der især volder ET-gruppen besvær. Specielt kunne der være mistanke om, at delprøven BPP-2 (ordrelationer) på grund af sit sproglige indhold utilsigtet kunne diskriminere ET-gruppen.

Spørgsmålet om diskrimination kan ikke besvares ved blot at sammenligne gruppernes resultater på delprøverne. Da ET-gruppens totale BPP resultat er lavere end DK-gruppens, vil gruppen også ligge lavere på delprøverne, uden at der derfor nødvendigvis er tale om diskrimination - det er blot et udtryk for, at ET-gruppen generelt scorer lavere. En sammenligning vanskeliggøres yderligere af, at delprøverne ikke har samme antal opgaver.

Det giver kun mening at sammenligne evnen til at løse delprøverne hos personer med samme BPP score. Hvis det viser sig, at én gruppe har sværere ved at løse en delprøve end en anden gruppe med samme BPP score, så kan man med rette sige, at gruppen bliver diskrimineret af delprøven. Den eneste måde, de sessionssøgende kan opdeles på efter intelligens, er ved hjælp af BPP resultatet. Det er ikke ideelt, da de delprøver der skal undersøges selv er en del af begavelsesmålet, men vi har ikke andet mål for begavelsen i dette datamateriale.

I tabel 4 vises, hvorledes grupperne kan sammenlignes med hensyn til den første delprøve BPP-1. Tabellen viser for hver BPP score fra 0 til 78, hvor mange fra hver gruppe der har den pågældende score. Af øverste linie til højre ses f.eks., at scoren 38 er opnået af 687 fra DK-gruppen og af 51 fra ET-gruppen. Prøven tildeler således disse i alt 738 personer samme begavelse, og det er derfor muligt at sammenligne de to gruppers resultater på BPP-1. Det gennemsnitlige antal rigtige svar for de 687 i DK-gruppen er 9.39 (ud af 19 opgaver), mens de 51 i ET-gruppen har 9,90 rigtige svar - altså 0,51 flere rigtige svar.

Tabellens sidste søjle viser forskellen på de to grupper - hvis tallet er positivt, klarer DK-gruppen delprøven bedst, og er det negativt, er ET-gruppen bedst. Hvis grupperne er lige gode til BPP-1, er chancen for et positivt og negativt tal ens, og man må forvente ca. lige mange positive og negative tal. Der er i alt 60 sammenligninger i tabellen, hvoraf de 2 giver 0,00. Af de resterende 58 er 13 positive og 45 negative, hvilket indikerer at ET-gruppen for given begavelse er bedre end DK-gruppen til at løse BPP-1. Forskellen fra de forventede 29 positive og 29 negative er signifikant på et 5 pct. niveau, så resultatet må tillægges betydning. Forskellen er dog beskeden. Med den givne BPP fordeling i ET-gruppen har de i gennemsnit 0.30 flere rigtige svar end DK-gruppen.

Tabel 4. De to gruppers fordeling på BPP score med tilhørende gennemsnitlig score på BPP-1.

BPP score	DK-gruppen		ET-gruppen		DK-ET
	antal	BPP-1 g.snit	antal	BPP-1 g.snit	BPP-1 g.snit
0	0		1		
1	0		0		
2	2		0		
3	1		0		
4	2	2.50	1	3.00	-0.50
5	4	2.00	1	2.00	0.00
6	5	2.00	2	2.00	0.00
7	3	3.00	4	2.25	0.75
8	12	3.17	4	3.25	-0.08
9	14	2.93	7	2.43	0.50
10	8	3.25	11	2.91	0.34
11	13	3.54	7	4.00	-0.46
12	19	3.32	8	3.13	0.19
13	22	3.77	17	4.18	-0.41
14	22	3.91	15	3.80	0.11
15	41	4.66	14	3.93	0.73
16	51	4.10	19	4.47	-0.37
17	50	4.62	22	5.32	-0.70
18	56	4.79	24	4.88	-0.09
19	77	5.13	28	4.89	0.24
20	97	5.22	25	5.28	-0.06
21	100	5.48	29	5.72	-0.24
22	120	5.76	39	5.44	0.32
23	124	5.86	32	6.56	-0.70
24	147	6.26	27	6.78	-0.52
25	167	6.67	37	6.81	-0.14
26	186	6.40	30	6.50	-0.10
27	159	6.82	29	7.21	-0.39
28	254	6.87	40	7.38	-0.51
29	293	7.30	50	7.34	-0.04
30	311	7.59	43	7.70	-0.11
31	330	7.82	47	7.94	-0.12
32	375	7.97	49	8.41	-0.44
33	404	8.39	54	8.63	-0.24
34	491	8.41	42	8.60	-0.19
35	534	8.79	61	9.21	-0.42
36	582	9.08	50	9.06	0.02
37	592	9.21	50	9.52	-0.31
38	687	9.39	51	9.90	-0.51
39	766	9.50	52	9.87	-0.37
40	784	9.75	33	10.18	-0.43
41	806	10.00	47	10.64	-0.64
42	896	10.21	31	10.65	-0.44
43	885	10.46	45	11.22	-0.76
44	912	10.63	31	11.23	-0.60
45	964	10.86	40	11.07	-0.21
46	906	10.95	34	11.38	-0.43
47	902	11.18	40	11.57	-0.39
48	792	11.47	25	12.40	-0.93
49	801	11.61	25	11.92	-0.31
50	712	11.61	23	12.09	-0.48
51	746	11.81	17	12.00	-0.19
52	656	11.95	18	12.50	-0.55
53	545	12.11	11	12.55	-0.44
54	514	12.36	10	13.10	-0.74
55	449	12.44	11	13.18	-0.74
56	345	12.46	2	12.00	0.46
57	340	12.54	3	11.67	0.87
58	259	12.76	2	12.50	0.24
59	206	12.96	3	13.33	-0.37
60	160		0		
61	126	13.31	2	13.00	0.31
62	97	13.33	1	14.00	-0.67
63	86		0		
64	44		0		
65	49	13.92	1	14.00	-0.08
66	27	13.89	2	16.50	-2.61
67	13		0		
68	12		0		
69	1		0		
70	0		0		
71	1		0		
72	1		0		
73	0		0		
74	1		0		
75-78	0		0		

Tabel 5. Sammenligning af de to grupper på BPP's delprøver

delprøve	antal forskelle (DK-ET) *		bedste gruppe	ET-gruppens gennemsnitlige afvigelse fra DK-gruppen
	positive	negative		
1. Bogstavmatricer	15	42	ET	0.30
2. Ordrelationer	39	18	DK	-0.37
3. Talrækker	8	52	ET	0.60
4. Figurer	43	16	DK	-0.53

* Her anvendes forskel på medianerne i stedet for på gennemsnittene som i tabel 4. På grund af de skæve fordelinger af rigtige svar i delprøverne er det mere korrekt.

En tilsvarende sammenligning kan foretages for de tre andre delprøver. I tabel 5 ses resultatet, som viser, at for alle delprøver er der afvigelse fra en fifty-fifty fordeling på positive og negative forskelle, som i alle tilfælde er signifikant på 5 pct. niveauet. I del-prøverne Bogstavmatricer og Talrækker klarer ET-gruppen sig bedst, mens DK-gruppen er bedst til Ordrelationer og Figurer. Forskellen er dog kun af en gennemsnitlig størrelsesorden på ca. et halvt rigtigt svar. Man skal være opmærksom på, at summen af de fire afvigelser (sidste søjle i tabel 5) skal være 0, fordi delprøverne tilsammen giver BPP scoren, som er fastholdt i de enkelte sammenligninger.

På den baggrund kan man ikke sige, at ET-gruppen bliver diskrimineret. Havde man der imod fundet, at ET-gruppen lå markant lavere på en delprøve og - fordi summen skal være 0 - moderat højere på de andre tre delprøver, ville man nok kunne tale om diskrimination.

Delkonklusion 4. To af delprøverne giver DK-gruppen en lille fordel, og de to andre giver ET-gruppen en tilsvarende fordel. Man kan derfor ikke tale om, at en af delprøverne diskriminerer den ene gruppe i forhold til den anden.

Hovedkonklusion. ET-gruppen er lidt underrepræsenteret blandt de sessionssøgende, der bliver bedømt egnet. Dette skyldes hovedsageligt, at forholdsmæssigt flere har en lav score på den skriftlige prøve. To af den skriftlige prøves fire delprøver giver de etniske danskere en lille fordel og de to andre delprøver giver ET-gruppen en tilsvarende fordel. Man kan derfor konkludere, at den skriftlige prøve (BPP) ikke utilsigtet diskriminerer ET-gruppen.

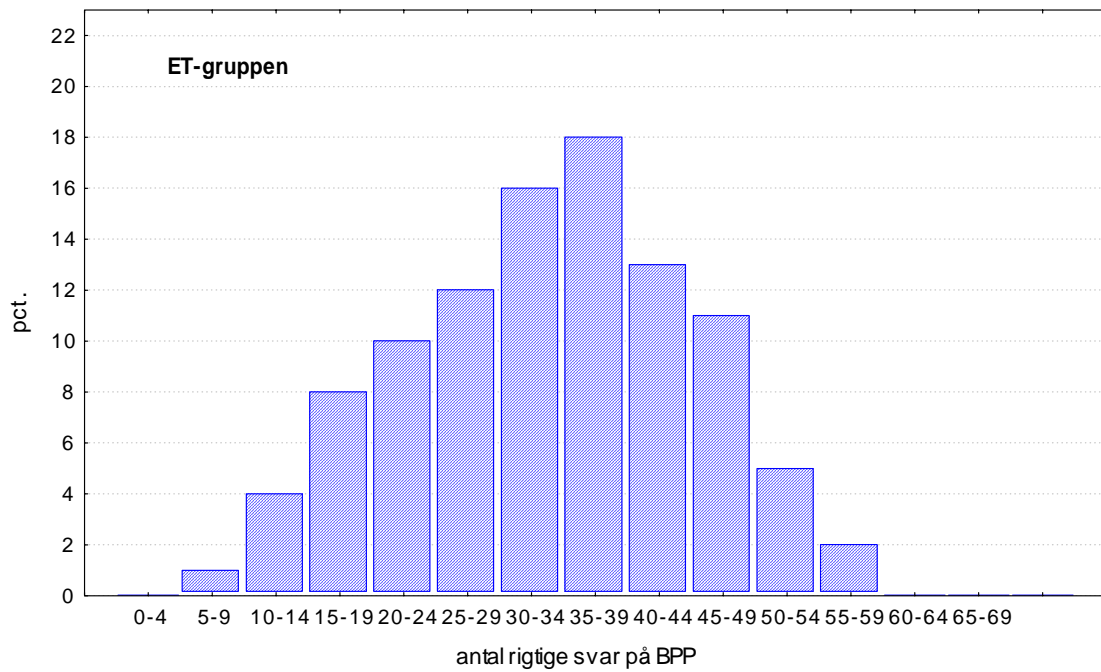
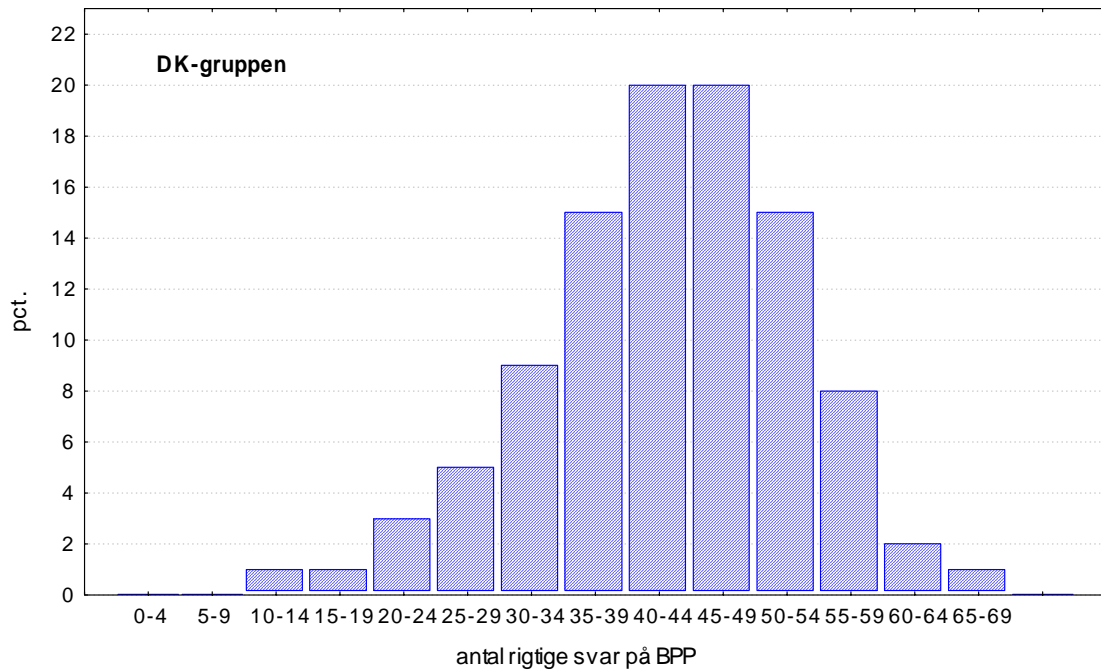
Efterskrift.

Resultaterne af denne undersøgelse viser, at sproglige problemer tilsyneladende ikke alene kan forklare den påviste forskel mellem de to grupper. Ligeledes viser resultaterne, at forskelle i de sessionssøgendes skolebaggrund heller ikke alene kan forklare forskellen mellem de to grupper.

Grupperne kan eventuelt være forskelligt motiverede for at opnå et godt resultat i den skriftlige prøve ved sessionen med den deraf følgende sandsynlighed for at skulle aftjene værnepligt. Er man ikke motiveret for at blive vurderet egnet til værnepligtsuddannelse, så yder man måske ikke en toppræstation ved sessionen.

En forklaring på, at der er færre fra ET-gruppen, der bliver vurderet egnet ved sessionen kan være, at en stor andel af ET-gruppen har forældre, som kom til Danmark uden uddannelse fra hjemlandet. Meget taler for, at mange udgjorde en selekteret gruppe med kun få boglige forudsætninger. Hvis man fra DK-gruppen udvælger et større antal, hvis forældre er uden faglig eller boglig uddannelse, vil disse sessionssøgende formentlig også have en væsentlig lavere score på den skriftlige prøve end DK-gruppen som helhed.

Resultaterne af denne undersøgelse giver ikke anledning til at ændre på den skriftlige sessionsprøve. Man må se på andre muligheder for at øge tilgangen af nydanskere til værnepligtstjeneste.

Figur 1. Fordeling af antal rigtige svar på den skriftlige prøve BPP